

XALQARO TA'LIM TASHKILOTLARI INTEGRATSIYASI SHAROITIDA OLIV TA'LIM MUASSASALARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH: INSTITUTIONAL TRANSFORMASIYA VA SIFAT KAFOLATI

Abdusamadova Aziza Kamoliddin qizi

O'zbekiston milliy pedagogika universiteti, Magistratura bo'limi "Pedagogika"
yo'nalishi 1-kurs magistranti

Abstract

Integration processes in the global educational space necessitate the modification of the activities of higher education institutions (HEIs) based on international standards. Within the scope of the research object, the level of adaptation of HEIs in Uzbekistan to the requirements of international educational organizations (UNESCO, OECD, World Bank) and the impact mechanisms of these requirements on the educational system were evaluated. Empirical data on the introduction of international accreditation criteria in institutional management indicate a conceptual discrepancy between the strategic planning parameters of local universities and international indicators. Based on a specialized sociological survey and document analysis involving a sample of N=124 HEI representatives, the stages of adapting academic mobility and the quality of educational programs to international ranking indicators (QS, THE) were statistically analyzed ($p < 0.05$). The dynamics of the obtained results confirmed that the research potential and the Internal Quality Assurance index of HEIs operating on the methodology of international organizations are on average 28.5% higher compared to institutions utilizing conventional approaches. In order to mitigate institutional disparities between international experience and the national educational cluster, a multifactorial transformation model has been developed. This analytical model encompasses international expertise, the expansion of academic autonomy, and the rigorous digitalization of management processes. The research outcomes serve as a critical strategic framework for enhancing the competitiveness of the national educational system and optimizing the procedures for attaining international accreditation.

Keywords: Higher education institution, international educational organizations, institutional transformation, educational quality assurance, academic mobility, strategic management, accreditation criteria.

Аннотация

Интеграционные процессы в глобальном образовательном пространстве

Learning and Sustainable Innovation

требуют модификации деятельности высших учебных заведений (ВУЗ) на основе международных стандартов. В рамках объекта исследования оценивался уровень адаптации вузов Узбекистана к требованиям международных образовательных организаций (ЮНЕСКО, ОЭСР, Всемирный банк) и механизмы влияния этих требований на систему образования. Эмпирические данные о внедрении критериев международной аккредитации в институциональный менеджмент показывают наличие концептуального расхождения между параметрами стратегического планирования местных университетов и международными индикаторами. На основе специального социологического опроса и анализа документов с участием выборки $N=124$ представителей ВУЗов были статистически проанализированы этапы адаптации академической мобильности и качества образовательных программ к индикаторам международных рейтингов (QS, THE) ($p < 0.05$). Динамика полученных результатов подтвердила, что научно-исследовательский потенциал и индекс внутренней гарантии качества (Internal Quality Assurance) вузов, работающих на основе методологии международных организаций, в среднем на 28.5% выше по сравнению с учреждениями с традиционным подходом. В целях сокращения институциональных разрывов между международным опытом и национальным образовательным кластером разработана многофакторная модель трансформации. Данная аналитическая модель включает в себя международную экспертизу, расширение академической независимости и строгую цифровизацию управленческих процессов. Результаты исследования служат важным стратегическим документом для повышения конкурентоспособности национальной системы образования и оптимизации процессов прохождения международной аккредитации.

Ключевые слова: Высшее учебное заведение, международные образовательные организации, институциональная трансформация, гарантия качества образования, академическая мобильность, стратегический менеджмент, критерии аккредитации.

Annotatsiya

Global ta'lim makonidagi integratsion jarayonlar oliy ta'lim muassasalari (OTM) faoliyatini xalqaro standartlar asosida modifikatsiya qilishni taqozo etmoqda. Tadqiqot obyekti doirasida O'zbekiston OTMlarining xalqaro ta'lim tashkilotlari (UNESCO, OECD, Jahon Banki) talablariga moslashuv darajasi hamda ushbu talablarning ta'lim tizimiga ta'sir mexanizmlari baholandi. Institutsional menejmentda xalqaro akkreditatsiya mezonlarini joriy etishdagi empirik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki,

mahalliy universitetlarning strategik rejalashtirish parametrlari va xalqaro indikatorlar o'rtasida konseptual diskrepansiya mavjud. Tanlanma hajmi N=124 ta OTM vakillari qatnashgan maxsus sotsiologik so'rovnoma va hujjatlar tahlili asosida, akademik mobillik hamda ta'lim dasturlari sifatini xalqaro reyting (QS, THE) indikatorlariga moslashtirish bosqichlari statistik tahlil qilindi ($p < 0.05$). Olingan natijalar dinamikasi shuni tasdiqladiki, xalqaro tashkilotlar metodologiyasi asosida faoliyat yurituvchi OTMlarning ilmiy-tadqiqot potentsiali va ta'lim sifatini ichki kafolatlash (Internal Quality Assurance) indeksi an'anaviy yondashuvdagi muassasalarga nisbatan o'rtacha 28.5% ga yuqori. Xalqaro tajriba va milliy ta'lim klasteri o'rtasidagi institutsional tafovutlarni qisqartirish maqsadida ko'p faktorli transformatsiya modeli ishlab chiqildi. Mazkur tahliliy model xalqaro ekspertiza, akademik mustaqillikni kengaytirish va boshqaruv jarayonlarini qat'iy raqamlashtirishni o'z ichiga qamrab oladi. Tadqiqot natijalari milliy ta'lim tizimi raqobatbardoshligini oshirish hamda xalqaro akkreditatsiyadan o'tish jarayonlarini maqbullashtirish uchun muhim strategik hujjat bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Oliy ta'lim muassasasi, xalqaro ta'lim tashkilotlari, institutsional transformatsiya, ta'lim sifati kafolati, akademik mobillik, strategik menejment, akkreditatsiya mezonlari.

KIRISH

Oliy ta'lim tizimining global miqyosdagi keskin institutsional transformatsiyasi xalqaro ta'lim tashkilotlari standartlarini qat'iy implementatsiya qilishni bevosita taqozo etmoqda. Oliy ta'limni raqamlashtirish va xalqaro reyting indikatorlari (QS World University Rankings, Times Higher Education) mezonlariga moslashish jarayoni o'quv sifatining eng muhim determinanti sifatida e'tirof etilmoqda. Xalqaro iqtisodiy va ta'lim tashkilotlari (Jahon banki, OECD) statistikasiga ko'ra, xalqaro akkreditatsiyadan o'tgan universitetlarning xalqaro grantlarni jalb qilish indeksi va ilmiy unumdorligi an'anaviy muassasalarga nisbatan kamida 35-40% ga balanddir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi doirasida xalqaro ta'lim makoniga integratsiya faol olib borilmoqda. Shunga qaramay, oxirgi 5 yildagi ilmiy adabiyotlarda o'rganilgan masalalar asosan talabalar mobilligi va fragmental o'quv reja o'zgarishlari bilan cheklanib qolgan bo'lib, xalqaro ta'lim tashkilotlari prinsiplarining OTM boshqaruv tizimidagi strategik-institutsional ta'sir mexanizmlari, sifat kafolati (Quality Assurance) tuzilmalarining faoliyat samaradorligi masalalari fundamental ilmiy bo'shliq bo'lib qolmoqda. Ushbu tadqiqot Toshkent

shahri va mintaqaviy OTMLar sharoitida o'tkazilib, xalqaro tashkilotlar (ENQA, EQAR) tajribasini milliy oliy ta'lim modeliga moslashtirish jarayonini chuqur ilmiy-tahliliy o'rganishga bag'ishlangan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot empirik ma'lumotlarni yig'ish va ularni qiyosiy baholash maqsadida aralash (mixed-methods), ko'ndalang-kesimli (cross-sectional) hamda retrospektiv dizayn asosida olib borildi. Xalqaro tashkilotlarning (UNESCO, ENQA) OTMLarni takomillashtirish bo'yicha nazariy konsepsiyalarini baholash uchun kiritish va chiqarish mezonlari belgilandi. Kiritish mezonlari qatoriga kamida 5 yillik faoliyat tarixiga ega bo'lgan va xalqaro loyihalarda (Erasmus+, Jahon banki grantlari) qatnashayotgan ta'lim muassasalari kiritildi. Tadqiqot obyekti sifatida jami $N=124$ respondent, xususan 48 nafar OTM rahbariyati vakillari hamda 76 nafar tajribali professor-o'qituvchilar maxsus ishlab chiqilgan ixtisoslashtirilgan so'rovnomaqa jalb etildi.

Matematik-statistik tahlil jarayonida barcha yig'ilgan bazaviy qiymatlar SPSS dasturiy ta'minoti (26.0 versiyasi) orqali qayta ishlandi. O'zgaruvchilar o'rtasidagi bog'liqlikni va korrelyatsion zichlikni aniqlash maqsadida Pirson korrelyatsiya koeffitsiyenti (r) ishlatildi. Aralashuv hamda nazorat guruhleri (xalqaro standartlarga to'liq o'tgan va an'anaviy tizimda qolgan OTMLar) o'rtasidagi variativ farqlarni isbotlash uchun Studentning t -testi ($p < 0.05$) qo'llanildi. So'rovnoma savollarining ichki izchilligi va metrik ishonchliligi Cronbach alfa koeffitsiyenti ($\alpha = 0.82$) orqali tekshirildi. Barcha dispersiyalar va konfidensial oraliqlar (95% CI) qat'iy xalqaro statistik talablar doirasida tahlilga tortildi.

NATIJALAR

Olingan natijalar dinamikasi institutsional boshqaruv tizimida xalqaro tashkilotlar standartlarini tizimli joriy etish ta'lim sifati indikatorlarining o'sishiga to'g'ridan-to'g'ri va kuchli proporsional ekanligini tasdiqladi. Turli mamlakatlar tajribasi asosida shakllantirilgan indikatorlar (akademik mustaqillik darajasi, xorijiy professor-o'qituvchilar ulushi, Scopus bazasidagi nashrlar faolliigi) bo'yicha tahlillar o'tkazilganda, xalqaro loyihalarga to'liq integratsiya qilingan OTMLar guruhida sifat ko'rsatkichlarining o'rtacha miqdori ($M \pm m = 84.5 \pm 2.1$) an'anaviy mexanizmlar asosida boshqarilayotgan guruhga ($M \pm m = 65.2 \pm 3.4$) nisbatan statistik ahamiyatli darajada yuqoriligi namoyon bo'ldi ($p < 0.01$, 95% CI 12.8 - 25.8).

Tadqiqot obyekti doirasida xalqaro ta'lim tashkilotlari faoliyatining OTMLarga ta'siri uchta asosiy klasterda o'z tasdig'ini topdi: kadrlar tayyorlash sifati va modulli o'qitish samaradorligi ($r = 0.74$), tadqiqot grantlarini jalb etish potentsiali ($r = 0.68$) va

Learning and Sustainable Innovation

bitiruvchilarning xalqaro mehnat bozoridagi raqobatbardoshligi ($r = 0.71$). Ta'sir etuvchi faktorlarni mantiqiy baholash shuni ko'rsatdiki, faqatgina o'quv dasturlarini xorijiy prototiplardan ko'chirish emas, balki "Universitet 3.0" konseptual modeli asosida boshqaruv tizimini to'liq avtonomlashtirish va moliyaviy diversifikatsiya qilish ($p < 0.05$) institutsional takomillashtirishning boshlang'ich halqasi bo'lib xizmat qiladi.

TAHLIL VA MUHOKAMA

Empirik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, mahalliy oliy ta'lim tizimidagi institutsional transformatsiya mexanizmlari doimo ham Yevropa ta'lim hududi (EHEA) tamoyillari bilan sinxron ravishda amalga oshmayapti. Xalqaro adabiyotlar va xorijiy tadqiqotchilar (xususan, Yevropa Oliy ta'lim makonida Sifat kafolati standartlari - ESG) natijalari bilan olingan qiymatlarni tanqidiy solishtirganda, O'zbekiston OTMlarida ichki sifat kafolati (Internal Quality Assurance) mexanizmlari qisman byurokratik xususiyatni saqlab qolayotganligi ko'zga tashlandi. ENQA va EQAR kabi xalqaro agentliklar talab qiladigan doimiy monitoring, ochiqlik va institutsional shaffoflik mezonlari to'laqonli ta'minlanmaganligi tizimli to'siq sifatida aniqlandi.

Nazariy konsepsiyalarni tahlil qilish asnosida shunga amin bo'lindik-ki, OTMlarda xalqaro tashkilotlar tajribasi faqatgina qisqa muddatli akkreditatsiya jarayonidan o'tish obyektida emas, balki doimiy operatsion boshqaruv madaniyati (corporate governance) darajasida qabul qilinishi zarur. Xalqaro standartlarning milliy mentalitet, an'anaviy o'qitish metodlari va mahalliy qonunchilik bilan to'qnashuvi natijasida vujudga keladigan "akademik rezistentlik" fenomeni bartaraf etish rahbar kadrlarning strategik menejment sohasidagi innovatsion kompetensiyalariga bog'liq bo'lib qolmoqda ($p < 0.01$).

ILMIY YANGILIGI VA AMALIY AHAMIYATI

Birinchi marta milliy oliy ta'lim klasteri sharoitida xalqaro ta'lim tashkilotlari (UNESCO, Jahon Banki) standartlarini integratsiya qilishning ko'p faktorli va adaptiv institutsional transformatsiya modeli ishlab chiqildi hamda uning empirik qiymatlari isbotlandi. Kelajak amaliyoti uchun OTMlarda xalqaro reyting (QS, THE) indikatorlariga bog'langan "Raqamli baholash va ta'lim sifati monitoringi" platformasini zudlik bilan operatsion jarayonlarga tadbiq etish qat'iy tavsiya qilinadi. Ushbu strategik yondashuv OTMning xalqaro jozibadorligini (international attractiveness) oshirib, xorijiy investitsiyalar, xalqaro ta'lim loyihalari va mustaqil ta'lim eksportini keng ko'lamda rag'batlantiradi.

XULOSA

Xalqaro ta'lim makoniga integratsiyalashuv jarayoni OTM institutsional boshqaruvida eskirgan, asimmetrik yondashuvlarni zudlik bilan bartaraf etishni va to'liq avtonom

boshqaruv arxitekturasini yaratishni talab qiladi. Tadqiqot doirasida olingan statistik ma'lumotlar shuni tasdiqladiki, xalqaro ta'lim tashkilotlarining sifat mezonlarini qisman emas, balki kompleks tarzda (o'quv, ilmiy va moliyaviy sohalarda) implementatsiya qilish muassasa xalqaro reytingini progressiv ravishda oshiradi. Amaliy va strategik nuqtai nazardan, milliy OTMlarni xalqaro akkreditatsiya agentliklari talablari asosida qayta profillash, raqamlashtirishni kuchaytirish va akademik madaniyatni o'zgartirish mamlakat inson kapitali indeksini oshirish hamda global akademik bozorda barqaror raqobatbardoshlikni ta'minlashning harakatlantiruvchi tayanch kuchi hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son Farmoni. Lex.uz.
2. European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA). (2015). Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Brussels: ENQA.
3. Salmi, J. (2009). The Challenge of Establishing World-Class Universities. Washington, DC: World Bank Publications. DOI: 10.1596/978-0-8213-7865-6.
4. OECD. (2022). Education at a Glance 2022: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing.
5. UNESCO. (2015). Incheon Declaration and Framework for Action for the implementation of Sustainable Development Goal 4. Paris: UNESCO.
6. Altbach, P. G., Reisberg, L., & Rumbley, L. E. (2019). Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution. Leiden: Brill.
7. Vlk, A., Stiburek, S., & Svec, V. (2019). Impact of internationalization on higher education quality. Higher Education Policy, 32(1), 11-28. DOI: 10.1057/s41307-017-0074-x.
8. Marginson, S. (2016). The Dream is Over: The Crisis of Clark Kerr's California Idea of Higher Education. Berkeley: University of California Press.
9. QS World University Rankings. (2023). Methodology for QS World University Rankings. Quacquarelli Symonds.
10. Urinboyev, A. M. (2021). O'zbekistonda oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish muammolari va istiqbollari. Ta'lim menejmenti jurnali, 4(2), 45-56.